

Z. TOPELIUS

SOTAVANHUK- SEN JOULU

TALVINÄYTELMÄ 1859

PORVOOSSA, WERNER SÖDERSTRÖM

Hinta 50 p.

SOTAVANHUKSEN JOULU

TALVINÄYTELMÄ 1859

KIRJOITTANUT

Z. TOPELIUS

SUOMENNOS

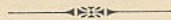
PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM

HENKILÖT:

KAUKONEN, vanha eronsaanut korpraali.

BRITTA, talonpoikaisleski.

EERO BOMAN, sotilaspoika.

Sotavanhuksen joulu.

Talvikuva 1859.

Suomalainen torpantupa. Oikealla katsojista liesi, jossa palaa valkea. Vasemmalla pöytä, kaappi y. m. Perällä ovi ja ikkuna, josta kuuvvalo loistaa.

Ensimmäinen kohtaus.

Esiripun noustessa on takaseinä vedettynä ylös ja näyttämön tausta hyvin pimeä. Hämärästi häämöttävä maisema näkyy. Pimeästä haamottaa näyttämön yli kulkevia sotilasrivejä. Etäältä kuuluu Porin marssi. Sen soidessa kaukaista aseenkalsketta ja kumeita kanuunanlaukauksia. Valaistus näyttää tulevan ainoastaan lieden valkeasta.

KAUKONEN *(yksin, unentorkuksissa lieden ääressä).*

Mars! Eespäin! Aseihin! Nyt rynnätään!
Tanahan pistin! Lemmon sotamarski
Täyskäänteente teki vihdoinkin! Käy päälle!
Miks siellä matelette, etanat!
Haa, kuulkaa, kuinka kuulat soi jo tuolla.
No, Jumal' auta! Porilaiset jo
Meit' ennen ehti. Tuolla rientää Döbeln
Ja pitkin linjaa kiittää Adlercreutz,
Me jäämme jälkeen, tuhat tulimmaista!
Mars, lurjukset! *(Takaseinä laskeutuu. Näky katoa.)*
(Kaukonen herää.) Puujalka vanha, seis!
On kulkus kovin raskas... Näinkö unta?

Sep' ihme! Luulin toki kuulevain — —
 Näin — — olin niinkuin muinoin — — unta kaikki!
 Miss' olen? Niin, nyt muistan. Lapualla,
 Tuvassa tässä kerran lepäsin,
 Tässä ystäväni, uljas Eero Boman,
 Ilosta voiton tänne kannettuna,
 Puhastuin otsin heitti henkensä.
 Niin, sama tupa — vaikka talvea
 Viiskymment' on sen turvekattoa
 Lumillaan peittänyt, kuin päätä mun
 Ja ystäväni hautakumpuja.
 Mitenkä tulin tänne? Niin, ma pyrin
 Luo tuttavaini, tuonne Lahden kylään,
 Joilt' toivon jouluks leipää, lämpimää.
 Hoh, seitsenkymmen-vuotiaalle raskas
 On armoleipää muilta hakea.
 Ja nuoruuteni voimat kuitenkin
 Sun eestäs annoin, Suomi, synnyinmaa!
 Sa kallis maani! Mut en nureksi.
 On sulla paljon muuta miettimistä.
 Jos herras kulkee kultakauluksin
 Ja silkissä sun neitos sipsuttaakin,
 Niin tiedän toki, ett' on moni poikas
 Ja tyttäres mun laillain nälkää nähnyt
 Ja palellut on pakkasessa yön,
 Valittamatta, eikä kehnempi
 Silt' ole kelvatakseen Jumalalle
 Ja sinulle! En osattomaks jäänyt!
 Sa armas maa. Sa kaikki mulle annoit,
 Min köyhyydessäs taisit lahjoittaa,
 Povellas kehdon, haudan helmassas.

Toinen kohtaus.

KAUKONEN. BRIITA.

BRIITA.

(Maitokiulu kädessä, huomaamatta ensin Kaukosta.)

Osansa sai nyt Mustikki. Ja nyt
 On aika laittaa hiukan iltaruokaa.
 Eeronkin pitäisi jo palaaman.

(Sytyttää kynttilän.)

Kas niin, tuoss' on taas yksi kerjäinen.
 Niin käy, kun ovi jää lukitsematta.
 Mutt' yhtäkaikki, nyt on jouluilta,
 Mull' leipää, voita, maitoa on juhliks.
 Jumalan rauha, vanhus.

KAUKONEN.

Herran rauha.

Ma illaks aion kylähän: mut tie
 On pitkänpuoleinen ja kylmä yltyy.
 Kun tunsin tupanne, niin arvelin
 Vähäisen lämmitellä.

BRIITA.

Olkoon suotu.

Liet kerjuull' ollut täällä ennen, koska
 Tupani tunsit?

KAUKONEN.

Tästä pitäjäst' oon
 Kotoisin. Rovasti mun kyllä tuntee,
 Mut siit' on kauan, kuin täällä olin viimein.

BRIITA.

Niin, kansaa kaikellaista kiertelee
Nykyisin teillä. (*Ilkunassa.*) Missä Ero viipty?
Se lurjus kylään unehtunut on,
Jää sinne, kunnes paluutiellä sudet
Saa kimppuunsa.

(*Kattaa pöydän.*)

Miks ette pysy siellä
Miss' olittekin? Ruotulaisna varmaan —
Tai elättinä jossain? Tietkääkin
Ett'eipä Lapualla, Herra nähköön,
Puutetta ole mieronkiertäjistä,
Etenkään viime nälkävuoden jälkeen.

KAUKONEN.

Ma nuoruudessan' olin sotamies . . .

BRIITA (*nyreästi*).

Te sotamies?

KAUKONEN.

Ja sitten torppaa pidin
Ma Alavudella, vaan liian vanha
Jo olen siihen. Leipää neuvotella
Saa muualta nyt vanhall' iällään.

BRIITA.

Sotilas? No, en virka mitäkään,
Sen sanon vain, ett' toimen paremman
Ja kristillisemmän voi ottaa mies,
Kuin tappaa lähimmäistään, kansa raukkaa.
Lie hänkin nuoruudessaan ihmisten
Taloja polttanut, kuin polttivat
Mun kotinikin. Yhtä poikkeusta,
Niin, ellei yht' ois vain — ja vainaa varmaan
On sekin mies — niin soisin että veis
Sotilaat itse piru joka kynnen.
Hän parhaiksi nyt tuli tänne, hänkin,

Sekoittamaan pään Ero paraltani,
Mink' ilmankin jo piuke, pauke täyttää.
Kunp' en ois koko poikaa korjannut
Maantieltä nälkäisenä kiertämästä.
Hän pääni harmaaks saattaa lauluillaan
Ja tulee tappelijaks isäänsä
Ja vaarihinsa, onhan koko suku
Kuin puremaa ois hullun kalmukin.

(*Kurkistaa ovesta pihalle.*)

Hoi Ero raukka, kiltti Eeroseni!
Mihinkä jäitkin? Sudet pakkasessa
Salolla tuolla ulvoo saalistaan.
Jo joudu kotiin! Saatpa kostukkeeks
Makeat kakut, voit ja iltamaidot.
Hoi pikku, kulta Ero! — No, kas tuossa
Se laiska lurjus tulee karustaan!
Vaan maltas, kyllä ma sun opetan
Kylällä kuhnimaan! Vai kakkujako?
Ja voita, maitoa? Et tippaa maista!
Mut patukkaa sun — — — Kuules velikultaa!
Sotilaslaulua hän laulaa tiellä,
Niin että kuusikangas vastaan kaikuu. — — —

(*Orkesteri soittaa Paciuksen sävellystä Runebergin »Sotilaspoikaan». Soitto jatkuu melodraamallisesti Kaukosen pu-
huessa.*)

KAUKONEN.

Sä älä soimaa kättä sotilaan,
Jok' onnes eestä kaiken voimans' antaa,
Ei ketään sorra, mutta miekkaa kantaa
Vain suojaks rakastetun synnyinmaan!
Et oves lukkoa sa murtaa saa!
Kuin ennen, eeskinpäin se suojoaa.
Hukass' on kansa, joll' ei vaaroissansa
Terästä omaa turvaks kunniansa,
Mi, myrskysäässä ruoko voimaton,
Jo keinon kuolla unhottanut on.

Kolmas kohtaus.

EDELLISET. EERO BOMAN tulee tupaan laulaen:

EERO.

Mun isän' oli sotamies, ja nuori, kauniskin,
Jo viisitoista vuotisna hän astui rivihin.
Tiens' aina kulki kunniaan,
Illoisin mielin kärsi vaan
Hän kylmää, nälkää, haavojaan,
Mun isän' armahin.

Ma lapsi olin, kun hän läks, kun loppui rauha maan,
Mut uljasta en käyntiään unhoita milloinkaan:
Hattunsa muistan töyhtöineen
Ja muodon ahavoittuneen
Ja kulmakarvat varjoineen, —
Ne muistan ainiaan.

KAUKONEN.

Tuli ja leimaus, poika! Ken sa oot?
Se laulu toista! Siin' on ruutia,
Se käy kuin luoti läpi sydämen.
Edestä moisen laulun kuolla voi.
Ken oli isäsi?

EERO (*laulaa*).

Lapuan kentäll' isä kuol' lippunsa vierehen;
Sodassa, kuulin, vaaleni sen kerran ainoisen.
Utilla, eestä Kustavin,
Mun vaarin' uupui burmeihin,
Lappeella isä vaarinkin,
Mies Kaarlen aikuinen.

Näin heidän kävi, kaikki sai he vertaan vuodattaa:
Oi, suloista tok' elämää, suloista kuolemaa!
Ken täällä horjuis vanhuuttaan!

Ei, nuorna kuolla eestä maan
Ja kunnian ja kuninkaan,
Sep' oisi ihanaa!

KAUKONEN (*syvissä ajatuksissa*).

Oletpa oikeassa, poika.

BRIITA.

Sanotko missä viivyit, hulttio?
Kai kylässä taas leikit, tappelit?
Se tapaistas! Sait ehkä kauhallisen
Rovastin padasta. Ja mitä sanoi
Hän asiaasi? Saanko pitää tuvan?

EERO.

Herranen aika, kylässä' on nyt joulu,
On oljet permannoilla, suuret korvot
Olutta kuohuu. Niin, niin iloinen
Tän' iltan' olen. Miksikö ma viivyin,
Vai tappelin, vai leikin ma? Ohhoh!
Kell' aikaa nyt ois moista ajatella,
Nyt koko kylässä vain sotamiehet,
Viiskymmenvuotis-urhot, kaikkien
On puheena. Ja sotamiehelle
Tään tuvan, jok' on maalla pappilan,
Ne antaneet on; ja, jos tahdot, äiti,
Tässä' asua, niin sovi ukon kanssa.
Hei vaan, nyt alkaa meillä ilon päivät,
Äkseerata nyt joka päivä voin,
Te saatte auttaa.

BRIITA.

Herra siunatkoon!
Nurinko maailma on, kansa hullu?
Tupani vievät? Tänne sotilaita
Vai tuotais? Mitäs sanoin! Kalmukki
On purrut koko kylän!

KAUKONEN (*heräten aatoksistaan*).

Ken ol' isäs?

Isäsi, poika?

EERO.

Siinäpä se tempu!

Sen teille juuri lauloin: sotilas!
Jos lisää tietää tahdotte, niin virkkaa
Voi risti tuolla kirkkotarhassamme
Ja kylän joka poika. Moinen mies
Helpompi muistaa on kuin katkismus.
Ei laulu ollut mun. Se hänen on.
Mut sitä laulelen, kuin oman ois' se.
Ja siksi laaksoissa ja kunnahilla
Se kaikuu metsän teitä kulkeissain.

KAUKONEN.

Mik' oli isäs nimi?

EERO.

Eero Boman.

KAUKONEN.

Hän? Surussa ja onness' ystäväni?
Täällä Lapualla joka ammuttiin?
Ja tähän tupaan vuoti verensä?
Mut ethän hänen poikans' olla voine?

EERO.

Ahaa, te isoisää tarkotatte?

Niinkuin en tietäis missä kaatui hän
Ja (*ylpeästi*) miten kaatui! Hänen kaimansa
Ol' isäni. Ja Eero, isän kaima,
Ma olen. Yhtä juurta, yhtä verta,
Me oomme, sama uskollinen sydän,
Ja suora mieli meiss' on soturin.
Vai tunsitte te vaarin?

KAUKONEN.

Tunsinko!

Ei veljiä niin rakkaita kuin me.
Laps' — siunatkoon sua Herra!

EERO.

Kuinka hauskaa!

Nyt teidät vaarinani pitää tahdon.
Mull' eihän ole muuta. Kättä päälle!
Te jäätte tänne; kunnan sotilaaksi
Mun opetatte. (*Briitalle.*) Sano että hän
Jää meille.

BRIITA.

Puhut, mink' on mieltä päässä.
Mull' onko varaa kerjureita syöttää?

KAUKONEN (*Eerolle*).

Hän oikeass' on. Paremp' etsi tuki!
Palanen oon ma siitä muurista,
Mi soraks sortui maata suojattuaan,
Oon jänner kädestä ma hervonneesta,
Mi kohtaloa uhmi, kunnes taittui,
Oon pirstale ma ajasta, jok' oli,
Eik' enää ole, jot' ei ymmärrä
Nykyinen aika. — Älä puutu minuun!
Ma hautaan kuulun, sinä elämään.
Käy, poika, — laps sa uutten aikain, vedä
Puumiekkas puolest' uutten jumalain!
Ma liian vanha olen uskon vaihtoon,
Tässä' eriaa nyt tiemme. — Hyvästi! (*Tahtoo mennä*).

EERO (*Briitalle*).

Hän lähtee. Näättenhän sen, Briita muori!
Niin vanha mies! Niin yksin talviyöhön!
On jouluilta, olettehan pannut
Te lyhteen katon varpusillekin;
Mut hänen, hänen mennä sallitte!

BRIITA.

Mutt' Eero kulta . . .

EERO (*itkien*).

Niin, hän menköön vaan,
Niin, menköön vaan! Mut kas, mä lähden myös.

Otathan myötäs minut, vaari kulta?
 Toist' aikaa tosin kyllä oon ja paljon
 Myös toisellinen, huonompi kuin te,
 Mut samaa juurta, samaa muuria
 Ja samaa käsivartt' oon kanssanne;
 Soturipoika olen minäkin!

KAUKONEN.

Niin nuori, lämmin, köyhä, isätön,
 Ja kuitenkin sit' oivaa ainepuuta,
 Mi kelpaa kansakuntain kunniaks!
 Sanoppa, mitä aiot, miksi mielit?

EERO.

Minäkö? Teen mit' isäni on tehneet.

(»Sotilaspojan» viimeiset värsyt.)

Ma köyhä olen orpo nyt, syön leipää vierahan,
 Ma turvan, kodin kadotin kanss' isä vainajan;
 Vaan vaikertaako huolisin!
 Korkeemmaks aina kasvankin,
 Ma poika kelpo sankarin
 En joudu hukkahan.

Kun viisitoista vuotta vaan ma kerran täyttää saan,
 Samaanpa käyn mä taisteluun ja nälkään, kuolemaan.
 Miss' ankarimmin luodit soi,
 Taajimmin tulta salamoi,
 En sinne käymätt' olla voi
 Tiet' isäin astumaan.

KAUKONEN.

Sua kiitän, Herra, että elää vielä
 Isien henki tässä lapsessa.
 En tukea voi häntä — sinä tue!
 En johtaa häntä voi — sa johda, Herra!
 Ett', elämänsä arpa kuinka käykin,
 Jos rauhan taikka sodan toimiin vie,
 Hän poikan' uskollisna synnyinmaansa
 Sen onneks eläis, kunniaksi kuolis!
 Käy kanssani! Täst'edes poikan' oot.

EERO.

Se kelpo puhetta! Te eellä käykää,
 Mä tulen jälkeen.

KAUKONEN (*Briitalle*).

Onnellista juhlaa. (*Menee.*)

Neljäs kohtaus.

BRIITA. EERO.

EERO.

Kas niin, jää hyvästi nyt äiti kulta!
 Hyvyydestänne paljon kiitoksia,
 Sit' unhota en koskaan, se on varma.
 Vaan minkäs kukaan mahtaa mielelleen!
 Ja mun on sellainen kuin se nyt on.
 Jumalan haltuun.

BRIITA.

Malta, Eero, lurjus,
 Sä tyhmä poika! Onkos mointa nähty?
 Pois juosta ensi mieroukon perään,
 Susien suuhun, yöhön, pakkaseen!
 Ei, oma, kiltti kulta Eeroseni,
 Sokerimurusen! Jääthän tänne.
 Sun nälkä on. Käy, istu tähän syömään.
 Ja ukko olkoon. Kas noin kauniit kakut,
 Voisilmä-puurot, maidot! Tule Eero!
 Tahdotko sokeria päälle vai?

EERO.

Suur' kiitos. Vaikka lunta valkeammaks
 Se sokeroikaa, karvas on sen maku,
 Kun häll' on nälkä. Nyt en ennätä,

Sain rovasilta asiaksi, näätte,
Hakea käsiin vanhan Kaukosen,
Ja vaari saa mua tulla auttamaan.

BRIITA.

Mitä? Kaukonenکو eläis? Sama, joka
Tulesta kantoi äitini ja minut,
Kun muinoin kirkonkylän polttivat?
Se sama sotamies, jonk' eestä nytkin
Eloni viel' ois altis kiitokseksi
Emoni päivästä ja omistain?
Mut ei — hän kuollut on.

EERO.

Ei, rovasitpa
Ties torpparina Alavudell' olleen,
Ja tänne kulkevan nyt. Juokse Eero,
Rovasti sanoi, joulukirkkoon tulee
Nyt paljon kansaa, kuulustele, eikö
Olisi kukaan nähnyt Kaukosta.

BRIITA.

Hän torpparina Alavuudell' ollut?
Mut sitten se on hän, jok' äsken läksi!
Voi taivaan armot, kurja kerjuu-ukko
Ei ole kukaan muu kuin Kaukos-vanhus!
Ja hänet, hänet ulos osotin!
Miks sit' et, nuhjus, heti sanonut?
Nyt riennä, juokse, joudu, Eero kulta,
Tavoita vanhus! Sano, että ennen
Talosta taloon kerjäten käy Briita,
Kuin hänet ajaa selkään talviyön.
Häh, etkö juokse, kuhnus, — kuuletko?

EERO.

Hei, sepä oiva temppu. Kyllä juoksen. (*Rientää ulos.*)

Viides kohtaus.

BRIITA.

Niin on kuin suomut silmistäni lähtis.
Kerjuulla Kaukonen! Ei, mahdotonta!
Siunatkoon taivaan Herra heitä, jotka
Viisikymmenvuotisine arpineen
Nyt majoillamme horjuin kulkee; — hepä
Tulesta toki kaiken kansamme
On korjanneet. Siis eikö heidän kaikki,
Mi kansan omaa? Eikö oikeus
Heill' ole sanoa, jos minne tullen:
Suo, pöytä, meille ruokas, vuode, lepos!
Te vaatettakaa meitä, kangaspuut!
Lies, anna lämpimäs, ja käsi, tukes,
Ja sydän, rakkautes meille suo!
Sill' ilman meitä, ellei vuotanut
Veremme eestäs, nimes kunniaa
Ellemme suojanneet ja toivoa
Parempain päivain — mitä oisit sa? —
Ja Kaukonen hän kerjää? Mahdotonta!
Ei kuninkaallist' on se, pystyin otsin,
Velvollisuuden tehdyn tunnossa
Valittamatta, vaikka verta vuotaa
Povessa sydän, kiittämättömyyttä
Pelastamansa kansan katsella.
(*katsoo ulos*) Hänt' eikö näy jo? — Kirkas talviyö
Mut kylmä, kolkko — kolkko kuin ol' äsken
Se ympärilläs urho muinaispäiväin!
Vaan kerran kevät koittaa sullekin
Maas rakkaudessa. — Hiljaa; tuoss' on hän!

(*Kaukonen astuu sisään, nojaten Eeron käsivarteen.*)

KAUKONEN.

Ja koko Suomen kansa, sanot, on
Siis lähettänyt joululahjan meille?

EERO.

Niin, lausui rovasti: nyt muistetaan,
Mi kauan unhoss' oli. Tänne tullut
On rahaa, jota koko Suomen kansa
On urhovanhuksilleen kiitokseksi
Ja kunniaksi koonnut. Kaukonenkin
On saapa osansa, ja hyvin hän on
Sen ansainnutkin, sanoi rovasti.

KAUKONEN (*mietteissään*).

Minulle moinen kunnia? — Ei mulle,
Mut mennehelle — niille, jotka kauan
Jo haudass' ovat olleet! Harvat korjaa
Nyt, mitä kaikki kylvi!

EERO.

Siin' ei kaikki,
Nyt kuulkaas vielä. Sano Kaukoselle,
Rovasti virkkoi, että sankarmuisto
Nyt kummittelee koko Pohjolassa.
On vanha, mainehikas veljesmaamme,
Muistoille sykähtänyt niinkuin me,
Ja urholaulut kukkasina kohoo
Haudoilla tuhansilla! Varjot elpyy,
Ja kivi puhuu. Kunnankokous
Tään pappilamme torpan Kaukoselle
On kuolinpäivään asti määrännyt.
Rukiita kuusi tynnyriä vuoteen
Hän lisäksi saapi, sanoi rovasti,
Ja kelle Suomen kunnia on kallis,
Hän Kaukostakin kunnioittakoon.

BRIITA.

Nyt olen vieras, ja te isäntänä.
Voitteenko anteeks' antaa tylät sanat,
Jotk' äsken teille lausuin nurjin mielin,
Niin ikäni ma teitä palvelen
Ja hoidan teitä vanhalla iällänne . . .
Ja silloin halpuudessaan itseni
Tään maamme äidinsyliksi aattelen,

Jok' unhovuoden viidenkymmenen
Perästä aukee pojalleen ja hänet
Kiitollisena painaa parmahilleen
Ja harmaan pääanne päälle rakkahasti
Kätensä lämpöisen luo siunaten.

EERO.

Niin, vanha vaari, luoksenne me jäämme.
Kuin monet illat innoin kuunnella
Saan sitten muinaispäiväin tarinoita
Ja mieheksi te minut kasvatatte,
Itsenne laiseks. Ja kun kevätpäivä
Nää kolkot pohjankulmat sulattaa
Me silloin Suomen aamun armautta
Ihailemahan käymme, kuulemaan
Kuin leivon laulu päällä hautain soipi
Ja näkemään kuin viljaa vihannoipi
Lapuan laajat verivainiot.
Se teille riemun tuo. Kun väsytte
Niin tuen teitä. Silloin, halpa poika,
Kuvailen, että heikko käsivartein
On Suomen nuoriso, mi saatonanne
Pojallisella kunnioituksella,
Rajattomalla rakkaudella seuraa
Tiet' urhouden, kunnan, kunnian.

KAUKONEN.

Mä kiitän teitä, siis en enää yksin!
Kaks mull' on sydämeeni katsojaa,
Viel' enemmän: — on koko kansani!

Raskasta kyll' on kärsiä,
Katotta olla, leivättä,
Sairaana miehen harmaan.
Raskaampi silloin vielä on,
Kun kansa siit' on huoleton,
Jok' käynyt ois vaikk' kuolohon
Sen eestä niinkuin armaan.

Sun ansios on, synnyinmaa,
Etten nyt nälkää nähdä saa,

Siis kiitän lahjastasi.
Enemmän vielä kiittelen
Kun kunnioittain, muistaen
Mua etsit — siitä loistehen
Sai oma kunniasi.

Ei puutett' tunne kunnias'
Eik' kuoloa, se varakas
On aatteist' urhouden.
Suo, Herra, aina nousta sen
Sumusta päivän vastaisen
Kirkkaana kuin nyt loistaen
Haudoilla muinaisuuden.

(Esirippu alas.)

Tämä teos on ylipainos

Z. TOPELIUKSEN

DRAAMALLISISTA TEOKSISTA,

joiden koko hinta on 7 mk, sid. koruk. 8: 50.

Tämän lisäksi on Draamallisista teoksista julaistu seuraavat ylipainokset:

Seikkailu saaristossa. Laulunsekainen huvinäytelmä kahdessa näytöksessä. Hinta 1 mk 25 p.

50 vuotta myöhemmin. Proloogilla varustettu näytelmä kolmessa näytöksessä. Suomentanut Kasimir Leino. Hinta 2 mk.

Regina von Emmeritz. Näytelmä viidessä näytöksessä. Suomentanut Eino Leino. Hinta 2 mk.

Kypron prinsessa. 4-näytöksinen satunäytelmä. Suomentanut Eino Leino. Hinta 2 mk.